

УДК 338.46:378.1

*А. В. Клімова,  
аспірант, завідувач відділу ліцензування та акредитації,  
Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне  
ORCID ID: 0000-0003-0051-3925*

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.10.65

# ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

A. Klimova,  
PhD student, The Head of License and Accreditation Department,  
National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

INSTITUTIONAL FOUNDATIONS OF LICENSING EDUCATIONAL ACTIVITIES IN THE HIGHER  
EDUCATION OF UKRAINE

*У статті розкриваються особливості державного регулювання вищої освіти в умовах активної трансформації та реформування освітньої галузі, набрання закладами вищої освіти автономії, активного входження до європейського освітнього простір. Доведено необхідність регулюючого впливу з боку держави на ринок освітніх послуг та заклади вищої освіти як суб'єктів господарювання з метою виконання державою своїх гарантій перед суспільством та споживачами освітніх послуг у сфері вищої освіти.*

*У статті розкритий один із інструментів державного регулювання, спрямований на забезпечення реалізації єдиної державної політики у сфері освіти, захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів — ліцензування освітньої діяльності. З'ясовано сутність та особливості поняття "ліцензування". Проведено аналіз організаційно-функціональної структури ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти. Показано основні інституційні об'єкти системи ліцензування. Описано взаємозв'язки, функції та повноваження кожної інституції, що формують та реалізують державну політику з питань ліцензування освітньої діяльності. Розкрито місце, роль та функціональні зв'язки закладів вищої освіти в системі ліцензування господарської діяльності.*

*The article reveals the peculiarities of state regulation of higher education in the conditions of active transformation and reformation of the educational sphere, the entry of institutions of higher education into autonomy, and active entry into the European educational space. The necessity of the regulatory influence of the state on the market of educational services and institutions of higher education as business entities is proved, in order to fulfill the state guarantees for society and consumers of educational services in the field of higher education. Higher education institutions must have sufficient material, technical, information, personnel and scientific potential to ensure the quality of educational services. Active development of the market of educational services, internationalization of higher education requires changes in the strategy of management of the*

*educational system at the state level, improvement of methods and forms of improving the quality of education at the institutional level. The state, organizing the production of public goods, defines the conditions and rules of economic activity, establishes rules and restrictions on the activities of economic entities, using various means and mechanisms of state regulation.*

*The article discloses one of the instruments of state regulation aimed at ensuring the implementation of a unified state policy in the field of education, protection of economic and social interests of the state, society and individual consumers – licensing of educational activities. The essence and features of the concept of "licensing" are clarified. The author analyzed the organizational and functional structure of licensing educational activities in the field of higher education. The main institutional objects of the licensing system are shown, including the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Ministry of Education and Science of Ukraine, the State Regulatory Service of Ukraine, the National Agency for the Quality Assurance of Higher Education, the National Qualifications Agency, institutions of higher education, state bodies and bodies local self-government, whose sphere of management includes institutions of higher education, other stakeholders. The interrelations, functions and powers of each institution that form and implement the state policy on licensing of educational activities are described. The place, role and functional links of higher education institutions in the system of licensing of economic activity are revealed.*

*Ключові слова: вища освіта, державне регулювання надання освітніх послуг, заклад вищої освіти, ліцензування господарської діяльності, ліцензування надання освітніх послуг.*

*Key words: higher education, state regulation of educational services provision, academic organizations, licensing of economic activity, licensing of educational activities.*

## ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Освіта є суспільним явищем, яке орієнтоване на побудову громадянського суспільства та впливає на всі сфери економіки. Вхідження України до освітнього простору Європи, реформування вищої освіти в умовах глобалізаційних процесів, розвиток автономії закладів вищої освіти, розширення академічної мобільності здобувачів вищої освіти потребують побудови якісної системи вищої освіти, що впливає на темпи економічного зростання та добробуту населення.

## АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання державного регулювання сфери вищої освіти є інтересом як освітян, так і економістів, правників, державних службовців і політиків. Спеціалісти-практики та науковці досліджуючи це питання з різних аспектів мають різні точки зору на дану проблематику, а також різні підходи до її вирішення. Питання державного регулювання вищої освіти в Україні досліджували в своїх наукових роботах В. Вельчева, В. Кремінь, П. Курмаєв, О. Калініна, А. Кобець, О. Кудрейко, О. Поступна, Т. Фініков. Різні аспекти ліцензування господарської діяльності, в тому числі і освітньої діяльності закладами вищої освіти розглядаються в наукових працях А. Баженової, В. Бахрушина В. Лугового, М. Савченка, Т. Червякової, Т. Фінікова. Тобто можна говори-

ти про широкий досвід дослідження даної проблематики, але незважаючи на широке коло проведених досліджень на сьогоднішній день немає єдиного підходу до визначення наукових засад до напрямів державного регулювання діяльності закладів вищої освіти в умовах активного реформування освітньої галузі, системних зрушень, набрання закладами вищої освіти автономності.

## МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є аналіз організаційно-функціональної структури ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти як інструменту державного регулювання господарської діяльності.

## ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Держава, здійснюючи організацію виробництва суспільних благ, забезпечує регулювання економіки, визначає умови і правила проведення господарської діяльності, встановлює певні вимоги і обмеження діяльності суб'єктів господарювання, включаючи їх відповідальність за правопорушення у сфері господарювання. Господарським кодексом України визначається, що "державна для реалізації економічної політики, виконання цільових економічних та інших програм і програм економічного і соціального розвитку застосовує різноманітні засоби і механізми регулювання господарської

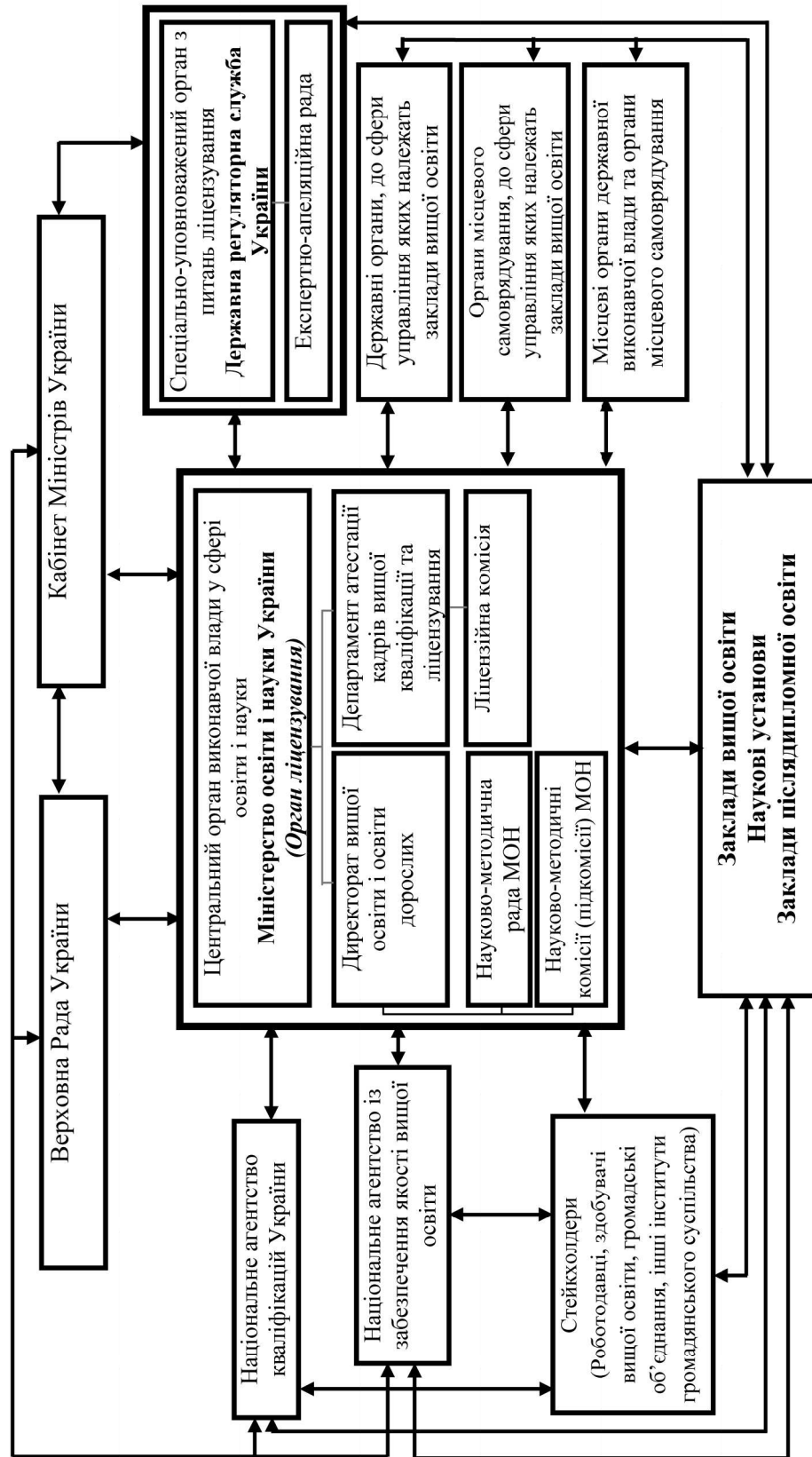


Рис. 1. Організаційна структура державного регулювання освітньої діяльності у сфері вищої освіти

Джерело: власна розробка автора.

діяльності" [1]. Основними засобами регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання є: регулювання цін і тарифів; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій; ліцензування, патентування і квотування; застосування нормативів та лімітів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; державне замовлення; технічне регулювання. Задекларовані законодавством засоби державного регулювання є інструментами економічної політики держави, які застосовуються в залежності від можливостей суб'єкта господарювання вступати до тих чи інших економічних відносин.

У своїх наукових дослідженнях Кочин В.В., розглядаючи засоби державного регулювання господарської діяльності в умовах дерегулювання економіки України, висловлює свої пропозиції щодо удосконалення механізму правового регулювання господарської діяльності, що передбачає зменшення контролю держави над здійсненням господарської діяльності шляхом створення відповідного ринку. Стверджуючи, що державою можуть регулюватися загальні засади існування певного ринку через формування вимог до статутних ознак суб'єктів та технічного регулювання об'єктів відносин, при цьому має відбуватися поступове наділення повноваженнями регулятора саморегулятивних організацій. Держава має забезпечити механізм захисту суб'єктів господарювання незалежно від їх участі у саморегулятивних організаціях, а також сформувати механізм відповідальності, що забезпечуватиме реалізацію державної політики на шляху до ринкової економіки та захисту прав споживачів [2].

У своєму дослідженні Савченко М.В. доводить, що заклади вищої освіти, маючи усі ознаки суб'єкта господарювання, здійснюють господарську діяльність, мають сукупність господарських прав та обов'язків, відокремлене майно та відповідають за зобов'язаннями в межах свого майна [3]. На сьогоднішній день закладам вищої освіти для надання якісних освітніх послуг необхідно мати достатній матеріально-технічний, інформаційний, кадровий та науковий потенціал. Розвиток ринку освітніх послуг, посилення глобалізації та інтернаціоналізації сфери вищої освіти вимагає її державного регулювання, змін у стратегії управління освітньою системою на рівні держави, удосконалення практичних форм та методів підвищення якості освіти на інституційному рівні. Держава, виступивши гарантом забезпечення прав і задоволення потреб у сфері освіти, повинна взяти на себе функцію забезпечення відповідності освітньої діяльності запитам особи і суспільства.

Ряд дослідників В.І. Вельчева [4], А.С. Кобець [5], О.М. Кудрейко [6] зазначають, що державне регулювання є переважною формою впливу на розвиток вищої освіти, зазначаючи, що держава здійснює свій регулюючий вплив в основному за допомогою економічних та адміністративних методів. При використанні економічних методів, коли держава досягає результату через економічний інтерес виконавців, що полягає в створенні економічного середовища, яке зумовлює поведінку суб'єктів господарювання на ринку з врахуванням державних пріоритетів. До таких методів можна віднести: державне кредитування суб'єктів господарювання, державне замовлення, встановлення податкових пільг,

надання дотацій, амортизаційні відрахування тощо. При використанні адміністративних методів необхідний результат досягається, за допомогою прямого впливу центральних органів державної влади (державна реєстрація суб'єктів господарювання, ліцензування певних видів господарської діяльності, акредитація, встановлення стандартів освітньої діяльності та стандартів вищої освіти). Адміністративні методи регулювання є діаметрально протилежними до розвитку саморегулюючого ринку, вони блокують дії відповідних ринкових регуляторів, але в умовах переходу до ринкової економіки мають важливе значення та використовуються для захисту прав споживачів.

Одним із методів регулюючого впливу держави на заклади вищої освіти є ліцензування освітньої діяльності. Розглядаючи ліцензування як інструмент державного регулювання, з'ясуємо сутність поняття "ліцензування". В законодавстві та правничих науках поняття "ліцензування" зустрічається достатньо часто. Разом з тим це поняття не є однозначним, знаходиться в постійній трансформації та трактується науковцями з використанням різних підходів. Тому правильним буде розглянути законодавче закріплення даного поняття в Законі України "Про ліцензування видів господарської діяльності", де ліцензування визначається як засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, спрямований на забезпечення реалізації єдиної державної політики у сфері ліцензування, захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів. А ліцензія — це запис у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань про рішення органу ліцензування щодо наявності у суб'єкта господарювання права на провадження визначеного ним виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню [7]. Закон України "Про вищу освіту" містить визначення ліцензування, як процедури визнання спроможності юридичної особи провадити освітню діяльність за певною спеціальністю на певному рівні вищої освіти відповідно до стандартів освітньої діяльності [8]. Ліцензування освітньої діяльності відповідно до Закону України "Про освіту" — "це процедура визнання спроможності юридичної або фізичної особи надавати освітні послуги на певному рівні освіти відповідно до ліцензійних умов" [9].

Ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти можна розглядати як окрему частину системи державного регулювання освітніх послуг (рис. 1). Держава виконує функції створення умов для функціонування ринку освітніх послуг, де покупцями виступають здобувачі вищої освіти, роботодавці, а продавцями — заклади вищої освіти. Держава, регулюючи цей ринок, вживає заходів щодо недопущення та усунення негативних проявів ринкових відносин, вирішує ті проблеми в освітній сфері, які не можуть бути вирішені за допомогою ринкових механізмів. Основні напрями державної політики у сфері ліцензування освітньої діяльності визначає Верховна Рада України, яка є єдиним органом законодавчої влади України. Верховна Рада України приймає закони України та здійснює контроль за діяльністю Кабінету Міністрів України. Формування та реалізацію державної політики з питань ліцензу-

вання, і, зокрема, ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти здійснює Кабінет Міністрів України та спеціально уповноважений орган з питань ліцензування, яким є Державна регуляторна служба України, а також Центральний орган виконавчої влади з питань освіти і науки, яким виступає Міністерство освіти і науки України. Відповідно до Постанови КМУ від 05.08.2015 № 609 "Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України" Міністерство освіти і науки України є органом ліцензування. Міністерство освіти і науки України згідно чинного законодавства [7; 8; 10; 11]:

- здійснює в установленому порядку ліцензування освітньої діяльності закладів освіти, приймає рішення щодо надання ліцензії на право здійснення освітньої діяльності, розширення провадження або звуження такої діяльності, переоформлення ліцензії та розміщує на своєму офіційному веб-сайті інформацію про прийняті ним рішення;

- формує перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, зокрема за поданням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, та подає їх на затвердження Кабінету Міністрів України;

- розробляє та затверджує стандарти вищої освіти та стандарти освітньої діяльності за погодженням із Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти. Стандарти розробляються Науково-методичними комісіями (підкомісіями), які є основними робочими органами Науково-методичної ради, що є постійним консультативно-дорадчим органом Міністерства освіти і науки України та розробляє методологію, методичні рекомендації щодо розроблення зазначених стандартів;

- розробляє проект ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладами освіти і змін до них та подає їх в установленому порядку на затвердження Кабінету Міністрів України;

- здійснює контроль за додержанням закладами вищої освіти вимог ліцензійних умов та за результатами перевірки приймає рішення;

- вносить до Єдиної державної бази з питань освіти, Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань прийняті рішення, документи та інші відомості про ліцензування освітньої діяльності;

- формує та веде ліцензійні справи, забезпечує їх зберігання, передачу та одержання у паперовій формі (або одержання належним чином завірених документів із них у разі, якщо такі справи передані до архівних установ), а також надає інформацію з ліцензійних справ;

- здійснює інформаційне та методичне супроводження ліцензування;

- складає та подає спеціально уповноваженому органу з питань ліцензування (Державній регуляторній службі України) щорічний ліцензійний звіт;

- забезпечує підвищення кваліфікації працівників, до посадових обов'язків яких віднесено забезпечення виконання повноважень у сфері ліцензування освітньої діяльності в галузі вищої освіти.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 16.02.2016 № 125 "Про створення Ліцензійної комісії Міністерства освіти і науки України" [12] при Міністерстві освіти і науки України створена Ліцензійна комісія, яка здійснює дорадчу участь у прийнятті рішень щодо ліцензування освітньої діяльності. Зазначеною комісією здійснюється попередній розгляд питань та надання керівництву Міністерства освіти і науки відповідних рекомендацій та пропозицій про видачу ліцензії, розширення провадження освітньої діяльності закладами вищої освіти щодо відмови у видачі ліцензії чи анулювання ліцензії та з інших питань, що стосуються — сфери повноважень МОН як органу ліцензування. Ліцензійна комісія має право надавати пропозиції керівництву Міністерства освіти і науки України щодо вдосконалення законодавства. Зазначеним наказом також встановлюється, що підготовку процедури ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти, яка включає отримання та розгляд заяви разом з документами, прийняття рішення про залишення заяви про отримання ліцензії без розгляду, відмови у видачі ліцензії чи про видачу ліцензії, оформлення, переоформлення та видачу інших документів, що стосуються сфери повноважень органу ліцензування, здійснює департамент атестації кадрів вищої кваліфікації та ліцензування.

Державна регуляторна служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Здійснює реалізацію державної регуляторної політики, політики з питань нагляду та контролю у сфері господарської діяльності, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності та дерегуляції господарської діяльності. Державна регуляторна служба України згідно з чинним законодавством [7; 13] є спеціально уповноваженим органом з питань ліцензування, що:

- розробляє основні напрями розвитку сфери ліцензування та вносить на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо її вдосконалення;

- узагальнює практику застосування нормативно-правових актів з питань ліцензування, погоджує проекти нормативно-правових актів у сфері ліцензування;

- погоджує за поданням Міністерства освіти і науки України ліцензійні умови провадження освітньої діяльності та порядок здійснення контролю за їх дотриманням;

- здійснює методичне керівництво, інформаційне забезпечення діяльності Міністерства освіти і науки України та визначає форму ліцензійного звіту;

- здійснює нагляд за дотриманням Міністерством освіти і науки України, Національним агентством з питань якості вищої освіти законодавства у сфері ліцензування та надає роз'яснення щодо його застосування;

- забезпечує підвищення кваліфікації працівників Міністерства освіти і науки України, до посадових обов'язків яких належить забезпечення виконання повноважень у сфері ліцензування, а також порушує питання щодо відповідальності посадових осіб, які прийняли рішення, скасоване на підставі рішення Експертно-апеляційної ради з питань ліцензування;

— одержує інформацію з питань ліцензування та контролю за наявністю ліцензій у закладів освіти від Міністерства освіти і науки України, органів, що здійснюють контроль за наявністю ліцензій, зокрема щорічний ліцензійний звіт та щорічний звіт про виявлення безліцензійної діяльності;

— розробляє форми документів у сфері ліцензування та правила їх оформлення, зокрема форму і зміст ліцензії;

— формує Експертно-апеляційну раду та здійснює її організаційне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення, має право для цілей Експертно-апеляційної ради з питань ліцензування отримувати від Міністерства освіти і науки України копії документів, які стосуються прийнятого ним рішення, що оскаржується, та залучати на громадських засадах державних службовців, науковців та інших фахівців (за згодою їхніх керівників) для одержання консультацій та проведення експертизи документів у сфері ліцензування, а також запитувати і отримувати інформацію, документи чи матеріали;

— видає розпорядження про усунення порушення законодавства у сфері ліцензування та розпорядження про відхилення або задоволення апеляцій чи скарг з урахуванням рішення Експертно-апеляційної ради з питань ліцензування;

— веде Єдиний ліцензійний реєстр;

— організовує замовлення, постачання, ведення обліку і звітності про витрачання бланків ліцензій — на сьогоднішній день ліцензія на провадження освітньої діяльності в сфері вищої освіти оформляється лише в електронному вигляді.

При Державній регуляторній службі України утворюється постійно діючий колегіальний орган — Експертно-апеляційна рада з питань ліцензування, яка розглядає апеляції та інші скарги здобувачів ліцензії, ліцензіатів (закладів вищої освіти) на дії органу ліцензування (Міністерства освіти і науки України), або інших заявників щодо порушення законодавства у сфері ліцензування. Також здійснює розгляд звернень Міністерства освіти і науки України або Державної регуляторної служби України щодо проведення позапланових перевірок додержання закладами вищої освіти вимог ліцензійних умов провадження освітньої діяльності на підставах згідно з чинним законодавством. Рішення Експертно-апеляційної ради з зазначених питань є обов'язковими для розгляду Державною регуляторною службою та є підставою для видання розпорядження про задоволення або відхилення апеляції, про розгляд скарг чи усунення порушень законодавства у сфері ліцензування. Розпорядження надсилається Міністерству освіти і науки України, закладу вищої освіти чи заявнику.

Експертно-апеляційна рада має право розглядати пропозиції щодо запровадження ліцензування нового чи скасування чинного виду господарської діяльності, або частини виду господарської діяльності, розробляти рекомендації стосовно вдосконалення державної політики у сфері ліцензування, а також проводити експертизу проектів нормативно-правових актів або пропозицій у сфері ліцензування [7].

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти є постійно діючий колегіальний органом

у сфері забезпечення якості вищої освіти, який формує [9, 8]:

— пропозиції щодо переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти на відповідних рівнях вищої освіти, в т.ч. з метою запровадження міждисциплінарної підготовки, і подає його Міністерству освіти і науки України. Зазначені пропозиції формуються за поданням закладів вищої освіти;

— вимоги до системи забезпечення якості вищої освіти;

— єдину базу даних освітніх програм, що запроваджені закладами вищої освіти, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти на кожному рівні вищої освіти;

— пропозиції щодо законодавчого забезпечення якості вищої освіти та направляє зазначені документи Верховній Раді України, Президентові України, Кабінетові Міністрів України та закладам вищої освіти для їх обговорення та належного реагування.

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти погоджує розроблені Міністерством освіти і науки України стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої освіти за кожною спеціальністю, а також бере участь у формуванні показників державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою в установленому законодавством порядку. Під час виконання своїх функцій агентство має право одержувати в установленому законодавством порядку від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій і громадян інформацію, документи та матеріали, необхідні для реалізації покладених на нього повноважень, а також залучати спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, експертів, а також міжнародних експертів — професорів провідних іноземних вищих навчальних закладів та експертів інституцій, які забезпечують якість вищої освіти в інших державах, до розгляду питань, що належать до його компетенції [14].

Національне агентство кваліфікацій будучи колегіальним органом Міністерства освіти і науки України та взаємодіючи з органами та установами забезпечення якості освіти [9]:

— бере участь у розробленні стандартів освіти;

— супроводжує запровадження Національної рамки кваліфікацій та здійснює міжнародне співробітництво з метою її гармонізації із відповідними міжнародними документами;

— створює і веде Реєстр кваліфікацій;

— формує вимоги до процедур присвоєння кваліфікацій визнання результатів неформального та інформального навчання;

— забезпечує прогнозування потреб ринку праці у кваліфікаціях;

— координує розроблення професійних стандартів та здійснює їх реєстрацію.

Реалізуючи державну політику у сфері кваліфікацій, Національне агентство кваліфікацій забезпечує координацію і взаємодію, здійснює інформаційний супровід зацікавлених сторін та бере участь у розробці нормативно-правових актів у цій сфері.

Державні органи, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти беруть участь у ліцензу-

ванні освітньої діяльності, що проводять заклади вищої освіти, а також мають дотичні повноваження [8]:

- реалізація державної політики у сфері вищої освіти і науки;
- участь у професійній підготовці фахівців;
- формують пропозиції щодо державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою у порядку, встановленому законодавством;
- аналізують якість освітньої діяльності закладів вищої освіти, що належать до сфери їх управління.

Органи місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти, не виконують прямих функцій, безпосередньо пов'язаних з ліцензуванням освітніх послуг у сфері вищої освіти, але мають інші повноваження, які впливають на даний процес. Це, зокрема:

- забезпечення виконання державних програм у сфері вищої освіти;
- вивчення потреби у фахівцях з вищою освітою на місцях і внесення Міністерству освіти і науки України пропозиції щодо обсягу державного замовлення на підготовку фахівців із вищою освітою, узгоджених з державними органами, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти;
- подання Міністерству освіти і науки України пропозицій щодо формування мережі закладів вищої освіти [8].

До повноважень місцевих органів державної виконавчої влади та інших органів місцевого самоврядування, пов'язаних безпосередньо з ліцензуванням освітньої діяльності у сфері вищої освіти, не передбачено. Але на них покладаються дотичні повноваження, зокрема серед делегованих повноважень органів місцевого самоврядування визначення потреби, а також формування замовлень на кадри для освітніх та лікувальних закладів, закладів фізичної культури та спорту, укладення договорів на підготовку спеціалістів. А серед повноважень місцевих органів державної виконавчої влади (управління освіти і науки облдержадміністрацій) — прогнозування потреб регіону у кадрах, погодження закладам вищої освіти пропозицій щодо обсягів державного замовлення, координація роботи закладів вищої освіти незалежно від їх підпорядкування і форм власності з питань, спрямованих на реалізацію державної політики в галузі освіти та науки в регіоні, а також контроль за додержанням законодавства з питань освіти, в т.ч. вищої [15; 16].

Стейкхолдери (роботодавці, здобувачі вищої освіти, громадські об'єднання, інші інститути громадянського суспільства, установчими документами яких передбачено діяльність у сфері освіти тощо) здійснюють громадській контроль у системі вищої освіти. Ними не здійснюється безпосередня участь у державному регулюванні ліцензування освітньої діяльності закладами вищої освіти, але береться участь у громадському обговоренні проектів нормативно-правових актів щодо ліцензування освітньої діяльності та ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладами освіти.

Роботодавці можуть бути опосередкованими ініціаторами щодо започаткування закладами вищої освіти

освітньої діяльності за певною спеціальністю на певному рівні вищої освіти, звертаючись до закладу про необхідність підготовки кваліфікованих спеціалістів, брати участь у розробці освітніх програм, а також бути експертами та вносити свої пропозиції під час розробки стандартів вищої освіти за спеціальностями на кожному рівні вищої освіти.

Заклади вищої освіти (наукові установи, заклади післядипломної освіти) є безпосередніми ініціаторами та учасниками ліцензійної діяльності, якими:

- вивчається попит на окремі спеціальності на ринку праці;
- приймається рішення про необхідність ліцензування освітньої діяльності за конкретною спеціальністю на певному рівні вищої освіти;
- формується ліцензійна справа та подається разом з заявою про розширення провадження освітньої діяльності до органу ліцензування — Міністерства освіти і науки України;
- береться на себе відповідальність щодо дотримання ліцензійних умов провадження освітньої діяльності;
- приймається рішення щодо звуження освітньої діяльності, про що подає заяву до Міністерства освіти і науки України;
- приймається участь у громадському обговоренні нормативно-правових актів з питань ліцензування освітньої діяльності та ліцензійних умов провадження освітньої діяльності.

## ВИСНОВКИ

Держава, виступаючи гарантом забезпечення відповідності вищої освіти запитам суспільства, здійснює регулюючий вплив на заклади освіти через правові, економічні та адміністративні методи. Одним із інструментів державного регулювання, що відноситься до адміністративних методів і направлений на захист інтересів суспільства і споживачів, виступає ліцензування освітньої діяльності. Держава створює умови для функціонування ринку освітніх послуг, де ліцензування поряд з акредитацією та стандартизацією створюють зовнішню систему забезпечення якості вищої освіти. Тому ліцензування освітньої діяльності можна розглядати як окрему частину державного регулювання з рядом інституційних об'єктів, які мають прямий та опосередкований вплив на державну політику ліцензування освітньої діяльності в Україні.

### Література:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № 18, № 19—20, № 21—22. — ст.144.
2. Кочин В.В. Засоби державного регулювання господарської діяльності в умовах дерегулювання економіки України / В. Кочин // Юридичний вісник. — 2015. — № 2 (35). — С. 114—117.
3. Савченко М. В. Визначення вищих навчальних закладів як суб'єктів господарювання / М. Савченко / Форум права. — 2011. — № 4. — С. 628—633.
4. Вельчева Н.І. Науково-теоретичні основи державного регулювання вищої освіти [Електронний ресурс] / Н. Вельчева // Державне будівництво. — 2009. —

№ 2. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu\\_2009\\_2\\_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2009_2_13)

5. Кобець А.С. Роль держави у функціонуванні ринку освітніх послуг [Електронний ресурс] / А. Кобець / Державне управління: удосконалення та розвиток. — № 8. — 2011. — Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=308>

6. Кудрейко О.М. Інституційний механізм регулювання модернізації ринку освітніх послуг / О. Кудрейко // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія: Державне управління. — 2014. — № 230. — Т. 242. — С. 80—85.

7. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2015. — № 23. — ст. 158.

8. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2014. — № 37—38. — Ст. 2004.

9. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № № 2145-VIII // Голос України від 27.09.2017. — № 178—179.

10. Про Науково-методичну раду Міністерства освіти і науки України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.09.2015 № 922 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-09-17/4402/2-nmon-922.pdf>

11. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630 // Офіційний вісник України від 05.12.2014. — 2014. — № 95. — Ст. 17.

12. Про створення Ліцензійної комісії Міністерства освіти і науки України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.02.2016 № 125 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016-02-19/5137/nmo-125.pdf>

13. Деякі питання Державної регуляторної служби України: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2014 р. № 724 // Офіційний вісник України від 23.01.2015. — 2015. — № 4. — Ст. 18.

14. Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 244 // Офіційний вісник України від 15.05.2015. — 2015. — № 36. — Ст. 23.

15. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України від 25.06.1997. — 1997. — № 24. — Ст. 170.

16. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року № 586-XIV // Відомості Верховної Ради України від 28.05.1999. — 1999. — № 20. — Ст. 190.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "Economic Code of Ukraine", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol. 18, 19—20, 21—22.

2. Kochyn, V.V. (2015), "Means of state regulation of economic activity in conditions of deregulation of the economy of Ukraine", Yurydychnyj visnyk, vol. 2, pp. 114—117.

3. Savchenko, M.V. (2011), "Determination of Higher Educational Establishments as Economic Entities", Forum prava, vol. 4, pp. 628—633.

4. Vel'cheva, N. I. (2009), "Scientific and theoretical bases of state adjustment of higher education", Derzhavne budivnytstvo, [Online], vol. 2, available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu\\_2009\\_2\\_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2009_2_13) (Accessed 2 April 2019).

5. Kobets, A.S. (2011), "The role of the State in the functioning of the educational market", Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, [Online], vol. 8, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=308> (Accessed 31 March 2019).

6. Kudreyko, A. (2014), "Institutional mechanism for regulating the modernization of the educational services market", Naukovi pratsi Chornomors'koho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylians'ka akademiia". Serii: Derzhavne upravlinnia, vol. 230, pp. 80—85.

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "On licensing of types of economic activity", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol. 23, p. 158.

8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On Higher Education", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol. 37—38, p. 2004.

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2017), The Law of Ukraine "On Education", Holos Ukrainy, vol. 178—179.

10. Ministry of Education and Science of Ukraine (2015), "Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine "About the Scientific and Methodological Council of the Ministry of Education and Science of Ukraine", available at: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-09-17/4402/2-nmon-922.pdf> (Accessed 1 March 2019).

11. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Regulation on the Ministry of Education and Science of Ukraine", Ofitsijnyj visnyk Ukrainy, vol. 95, p. 17.

12. Ministry of Education and Science of Ukraine (2016), "Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine "About the creation of the Licensing Commission of the Ministry of Education and Science of Ukraine", available at: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016-02-19/5137/nmo-125.pdf> (Accessed 1 March 2019).

13. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "Some issues of the State Regulatory Service of Ukraine", Ofitsijnyj visnyk Ukrainy, vol. 4, p. 18.

14. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "About the formation of the National Agency for the Quality Assurance of Higher Education", Ofitsijnyj visnyk Ukrainy, vol. 36, p. 23.

15. The Verkhovna Rada of Ukraine (1997), The Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol. 24, p. 170.

16. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine "About local state administrations", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol. 20, p. 190.

*Стаття надійшла до редакції 14.05.2019 р.*